

היסטוריה

תוכנית ישנה – 70%

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

עליך לענות על חמש שאלות, כמפורט להלן.

מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שתי שאלות שיש בהן מקור.

פרק ראשון	–	(20×1)	–	20	נקודות
פרק שני	–	(15×2)	–	30	נקודות
פרק שלישי	–	(25×1)	–	25	נקודות
פרק רביעי	–	(25×1)	–	25	נקודות
סך הכול	–			100	נקודות

שים לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם יענו על ארבע שאלות: על שאלה אחת מן הפרק הראשון,

על שתי שאלות מן הפרק השני ועל שאלה אחת מן הפרק השלישי או מן הפרק הרביעי.

אין חובה לבחור בשאלה שיש בה מקור.

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. המלצה לחלוקת זמן: פרק ראשון – כ־20 דקות; פרק שני – כ־40 דקות;

פרק שלישי ופרק רביעי – כ־30 דקות לכל פרק.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: מן השאלות שתבחר לענות עליהן, חובה לבחור לפחות שתי שאלות שיש בהן מקור.

פרק ראשון (20 נקודות)

בפרק זה ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת:

בית שני (שאלות 1-3)

או

ערים וקהילות בימי הביניים: בגדד (שאלות 4-6) או פראג (שאלות 7-9)

ממדינת מקדש לעם הספר — בית שני (20 נקודות)

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 1-3.

1. מקור — תקופת הנציבים הרומאים

א. מה הייתה מדיניות "השלטון הישיר" של רומא, ומה היו התפקידים והסמכויות של הנציבים הרומאים?

(8 נקודות)

ב. לפניך קטע מן הספר "תולדות מלחמת היהודים ברומאים" מאת יוסף בן מתתיהו. בקטע מתוארות התרחשויות שאירעו ביהודה בתקופת הנציבים הרומאים אלבינוס ופלורוס.

כזה היה אלבינוס, אך בהשוואה לג'סיס פלורוס שבא אחריו היה הטוב באנשים והישר באדם. בעוד שאלבינוס ביצע את מרבית מעשי הרשע שלו בסתר ובמסווה, הציג ג'סיס [פלורוס] את הפשעים שפשע בעם לראווה לעיני כול. [...] לא פסח על כל סוג של שוד או התעללות. באכזריותו לא ידע רחם, וברשעותו לא ידע בושה; איש לא השכיל כמוהו לסלף את האמת או למצוא דרכי עורמה לבצע את נכלוליו. [...] הוא בזז ערים שלמות והחריב קהילות במלואן; למעשה הכריז כי לכל איש נתונה הרשות לשדוד ולגזול, בתנאי שהוא עצמו יקבל את חלקו בשלל. וכך אירע שבגלל תאוות הבצע שלו היו כל הערים לשממה, ורבים נטשו את נחלת אבותיהם ונמלטו לפרובנקיות [מחוזות] זרות. [...] בינתיים שבו (מרומא) היוונים של קיסריה, שזכו במשפט לפני ג'רון [קיסר], והביאו עימם את פסק הדין הכתוב*, האומר שהם יהיו שליטי העיר; ומכאן החלה המלחמה [...].

אירועים אלה עוררו תרעומת רבה בירושלים, אך לפי שעה כבשו בני העיר את זעמם. אולם פלורוס – כאילו נשכר ללבנות את אש המלחמה – שלח להוציא שבעי עשרה כיכרות כסף מאוצר המקדש, בתואנה שהם דרושים לצרכיו של קיסר. מייד אחזה סערת רוחות בעם, ומכל עבר באו אנשים בריצה אל הר הבית ובזעקות נוקבות קראו בשם קיסר והתחננו שישחררם מעריצותו של פלורוס.

(י' בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים ברומאים, תרגום: לזיה אולמן, כרמל, 2011, עמ' 254-256)

* פסק דין במחלוקת שפרצה בין הנוצרים ליהודים בקיסריה.

— הסבר כיצד באים לידי ביטוי בקטע שניים מן המאפיינים של שלטון הנציבים הרומאים ביהודה.

— על פי מה שלמדת, כיצד השפיע כל אחד מן המאפיינים שהסברת על פרוץ המרד הגדול?

(12 נקודות)

2. הורדוס – מלך חסות

- א. הסבר שני שיקולים של הרומאים להנהיג "שלטון עקיף" באזורים שכבשו. (8 נקודות)
- ב. הסבר מה הם שני האתגרים העיקריים ש"מלך חסות" היה צריך להתמודד איתם. הצג שתי פעולות שנקט הורדוס כדי להתמודד עם אתגרים אלה (פעולה אחת לכל אתגר). (12 נקודות)

3. תוצאות המרד הגדול, חכמי יבנה

- א. הצג את תוצאות המרד הגדול בשניים מן התחומים האלה: דמוגרפיה, כלכלה, דת. (8 נקודות)
- ב. הסבר שניים מן ההישגים של חכמי יבנה, והצג שתיים מן הפעולות שהם עשו כדי להשיג אותם. (12 נקודות)

ערים וקהילות בימי הביניים (20 נקודות)

ענה על שאלה אחת בנושא שלמדת: בגדד אַן פראג.

עיר מדגימה — בגדד

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 4-6.

4. מקור — ההנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית

א. לפניך קטע מספר העוסק ביהדות בבל שכתב ההיסטוריון גרשום הרפנס.

המאה העשירית לספירה התחילה בסימן של משברים קשים במרכזים היהודיים במזרח [בח'ליפות המוסלמית]: משבר בְּשָׁל תנופת פעילותם של הקראים ותנועות אפיקורסיות [כופרות] אחרות במצרים; משבר בשל חתירותיו השאפתניות של ר' אהרון בן מאיר ראש חכמי ירושלים; אבל המשבר החמור שפקד את הגאונות בישיבות סורא ופומבידתא, בעת ובעונה אחת, היה קשה מכולם. בעיצומה של אנדרלמוסיה [אי־סדר] משולשת זו הופיעה דמותו הזוהרת של רב סעדיה גאון, איש התורה והמדע, מחונן בעט סופרים ובכישרון מנהיגות שרישומו העמוק על תולדות ישראל נשאר לעשרות דורות. (מעובד על פי ג' הרפנס, יהדות בבל, נצח, תשל"ו, עמ' קיד)

— על פי הקטע, הצג את שלושת המשברים שאיתם התמודדו המרכזים היהודיים במאה העשירית.

— הסבר על פי מה שלמדת, כיצד התמודדה ההנהגה היהודית בבבל עם שניים מן המשברים שהצגת.

(12 נקודות)

ב. הצג שניים מן המאפיינים (העקרונות) שעיצבו את מבנה ההנהגה היהודית בח'ליפות המוסלמית, והדגם אַחד מהם.

(8 נקודות)

5. מעמדות בעולם המוסלמי

א. הסבר מדוע קיבלו היהודים והנוצרים מעמד משפטי של "בני חסות" (ד'מים) בח'ליפות המוסלמית.

הצג שני ביטויים של העליונות המוסלמית על "בני החסות".

(10 נקודות)

ב. הצג שניים מן המעמדות הגבוהים שהיו בבגדד בימי הביניים.

הסבר את החובות והזכויות של השפחה אַן של העבד בעולם המוסלמי.

(10 נקודות)

6. בגדד — תרבות ומדע

א. הסבר שני גורמים לפריחה התרבותית בבגדד במאה התשיעית ובמאה העשירית. (10 נקודות)

ב. מה היו תחומי הידע שהתפתחו בבגדד בתקופת ימי הביניים?

— תאר את התרומה של העולם המוסלמי בתקופה הזאת להתפתחות המדע. בסס את תשובתך על שתי דוגמאות.

(10 נקודות)

עיר מדגימה — פראג

אם למדת נושא זה, ענה על אחת מן השאלות 7-9.

7. מקור — ייסודן והתפתחותן של ערים באירופה הנוצרית

א. בקטע שלפניך מתאר ההיסטוריון היהודי דוד גנו את שגשוג בוהמיה במאה ה־16, את העיר פראג וכן ערים אחרות בבוהמיה.

פראג, העיר הגדולה, קריה עליזה, עיר רבתי עם, היא מטרופולין לארץ הזאת והיא באמצע המדינה [...]. המדינה הזאת [בוהמיה] בנויה ומיושבת מערי פרזות [ערים ללא חומה] וכפרים לרוב, מערים גדולות ונאות, שבהן ארמונות ומבצרים רבים ויפים. המדינה מלאה ברכת ה' דגן ויין, באופן ששאר המדינות היושבות סביבה ממנה יביאו לחמן. גם יש בה נהרות רבים גדולים וקטנים, יאורים [תעלות מים] רבים וגדולים, דגים לרוב, ארץ מרעה ויש בה עץ די והותר. ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה יחצבו נחושת [...]. גם בנהרות נמצאו גרגרי זהב ומרגליות. גם נמצאו בה מעיינות מרפא חמים בקרלסבאד ובטיפליץ* אשר מימינו לא שמענו מכל עוברי דרך שנמצאו טובים מהם. גם אבנים יקרות [...] נמצאו בה לרוב באופן שלא תחסר בה כל טוב.

(מעובד על פי ד' גנו, **צמח דוד**, ווארשא דפוס באמבערג, תרי"ט, חלק שני)

* קרלסבאד וטיפליץ — שתי עירות מרפא בבוהמיה.

— הסבר כיצד באים לידי ביטוי בקטע שניים מן הגורמים שסייעו לייסודן ולחיזוקן של ערים באירופה הנוצרית.
 — על פי מה שלמדת, הצג גורם נוסף שסייע לייסודן ולחיזוקן של ערים באירופה הנוצרית.
 (12 נקודות)

ב. מה היה "מרד המעמדות" (1547)? הסבר כיצד השפיע הכישלון של המרד הזה על ההתפתחות של העיר פראג.
 (8 נקודות)

8. היהודים והחברה הנוצרית

א. הסבר שניים מן הגורמים ליחס השלילי של תושבי הערים הנוצריות כלפי היהודים. (10 נקודות)
ב. הצג את ההאשמות נגד היהודים שבגללן הם גורשו מפראג באמצע המאה ה־16, והסבר מדוע הם הורשו לשוב אליה.
 (10 נקודות)

9. הקהילה היהודית בפראג

א. — הסבר מדוע נוצר פער בין העשירים ובין העניים בקהילה היהודית בפראג עד תחילת המאה ה־16.
 — כיצד סייעו השליטים הנוצרים במאות ה־16 וה־17 לצמצום פער זה?
 (10 נקודות)

ב. תאר את התרומה של מרדכי מייזל לקהילה היהודית בפראג בתחום הכלכלי ובתחום הדתי. (10 נקודות)

פרק שני — לאומיות וציונות (30 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 10-13 (לכל שאלה — 15 נקודות).

10. מקור — לאומיות ותוכנית אוגנדה

לפניך קטע ממאמר שכתב ז'בוטינסקי בשנת 1905. ז'בוטינסקי היה מנהיג ציוני והוגה דעות.

[...] ההיסטוריה של עם ישראל מתחילה ומסתיימת בארץ־ישראל, ואילו כל אשר בא אחרי כן לא היה אלא מה שעמים אחרים עוללו ליהודים.

[...] ציירו נא לעצמכם לרגע, שחלפו עשר שנים מאותו יום, שבו קיבל הקונגרס [הציוני] [...] את אוגנדה, ושם כבר נעשה דבר מה, ולפתע פתאום הסולטן [העותמאני] מסכים [...] דבר זה אינו מן הנמנע, סולטן חדש עלול לעלות על כיסא המלוכה, או אולי תשפיע בפשטות דוגמת אנגליה, אשר ראתה יתרון לעצמה לתת מקלט ליודנשטט [מדינת יהודים]... מה יהיה אז? הלקבל או לא לקבל? מצד אחד, חבל לוותר על ההתחלות שנוצרו באוגנדה, הושקעו כספים ומאמצים, ועתה יהיה כל זה לזרים. אך מצד שני, במקרה מעין זה כבר לא יוכלו למנוע את ההתפרצות הממשית של האהבה העתיקה לארץ־ישראל.

[...] מסלול נדודינו, שבו עברנו, בשמה של ארץ־ישראל, המסלול שמן הצעד הראשון ועד לאחרון בו היה כולו פולחן קודש לארץ־ישראל. מסלול זה יוכל להגיע אל קיצו רק בארץ־ישראל. אם נסור ממסלול זה – נרד מפסי ההיסטוריה.

(ז'בוטינסקי, "על הטריטוריאליזם", 1905, בתוך ש' קולת [עורכת], הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, מעלות, תשמ"ה, עמ' 50-51)

א. הצג את המאפיינים שמלכדים את בני אותו הלאום. הסבר כיצד שניים מן המאפיינים שהצגת באים לידי ביטוי בקטע. (7 נקודות)

ב. הסבר שני נימוקים נגד תוכנית אוגנדה, שבאים לידי ביטוי בקטע. (8 נקודות)

11. הלאומיות באירופה ובארץ-ישראל

- א. התמורות שחלו באירופה במאה ה-19 בתחומי התחבורה, התקשורת, החינוך והתרבות סייעו להפצת הלאומיות. הצג את התמורות שחלו בשניים מן התחומים האלה, והסבר כיצד הן סייעו להפצת הלאומיות. (7 נקודות)
- ב. הצג את התמורות שחלו ביישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1882-1914, בשניים מן התחומים האלה: ביטחון, התיישבות, חינוך. הסבר כיצד סייעו שתיים מן התמורות שהצגת לקידום הלאומיות היהודית. (8 נקודות)

12. התנועות הלאומיות והתנועה הציונית

- א. הסבר שני גורמים שעיקבו את התפתחות התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. (8 נקודות)
- ב. הסבר כיצד מצד אחד עיכבה האמנציפציה את צמיחת התנועה הציונית, וכיצד מצד אחר היא סייעה לצמיחתה. (7 נקודות)

13. התנועות הלאומיות — מטרות והגשמה

- א. מה היו המטרות של התנועות הלאומיות שפעלו באירופה במאה ה-19? הסבר באילו דרכים פעלו תנועות אלה כדי להגשים את מטרותיהן. (8 נקודות)
- ב. הצג את עיקרי התוכן של הצהרת בלפור, והסבר כיצד הצהרה זו קידמה את מטרת התנועה הלאומית היהודית. (7 נקודות)

פרק שלישי — המאבק על הקמת מדינת ישראל (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-16.

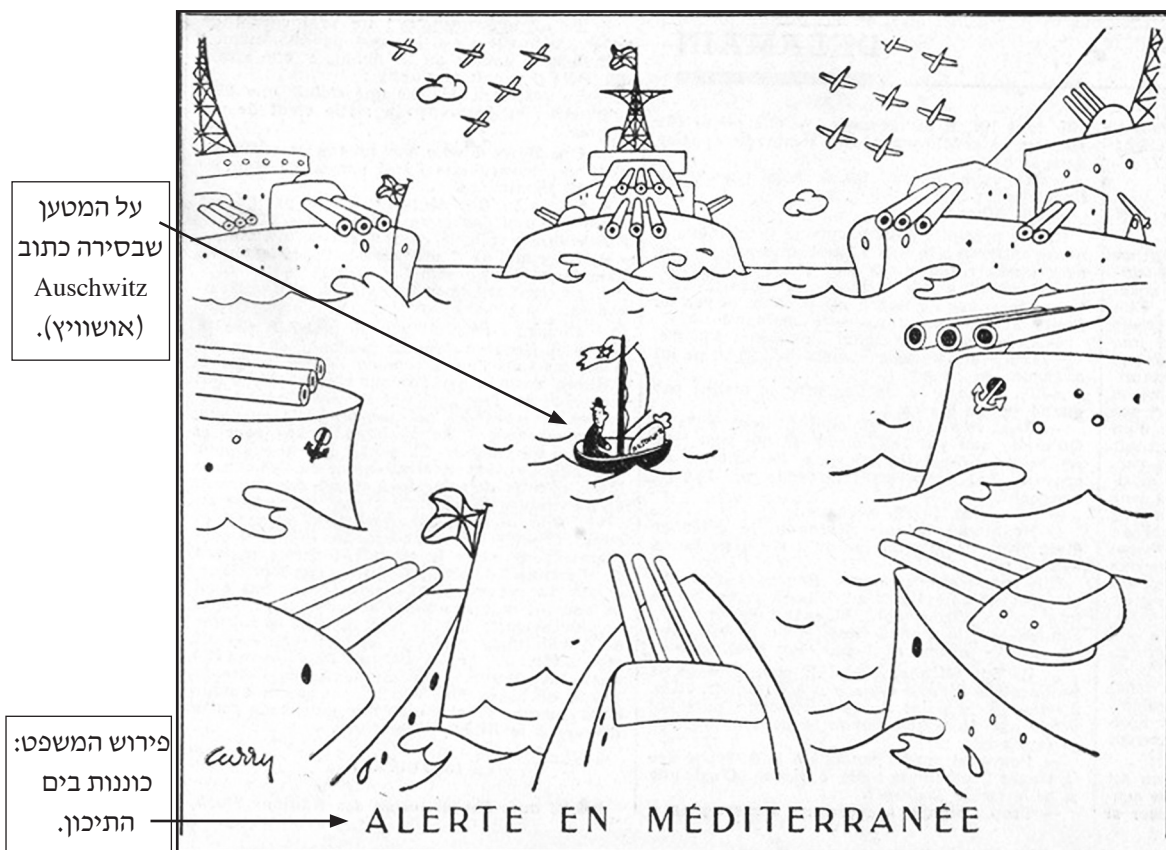
14. מקור — היישוב היהודי בארץ-ישראל בשנים 1945-1947

א. לפניך קריקטורה שפורסמה בעמוד הראשון של העיתון הצרפתי "פרנק-טירר" (Franc-Tireur) באוגוסט 1946.

— על פי מה שלמדת, הצג את המטרות של ההעפלה לארץ-ישראל.

— הסבר כיצד אחת מן המטרות שהצגת באה לידי ביטוי בקריקטורה שלפניך.

(12 נקודות)

(Curry: המאייר; Franc-Tireur, 13/8/1946)

ב. מה הייתה "תנועת המרי העברי"?

האם לדעתך השפיעו הפעולות של תנועת המרי העברי על ההחלטה של בריטניה להעביר את שאלת ארץ-ישראל

לאו"ם? נמק את דבריך באמצעות עובדה היסטורית אחת. (13 נקודות)

15. החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947

א. — מה היו השיקולים שהניעו את ברית המועצות לתמוך בתוכנית החלוקה שעלתה להצבעה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947?

— הסבר את התרומה של תמיכה זו להכרעה באו"ם בעד תוכנית החלוקה.
(12 נקודות)

ב. הצג את עיקרי תוכנית החלוקה שהתקבלה באו"ם בכ"ט בנובמבר 1947.
הסבר יתרון אחד וחיסרון אחד של תוכנית זו עבור היישוב היהודי בארץ ישראל והתנועה הציונית.
(13 נקודות)

16. מלחמת העצמאות והסכמי שביתת הנשק

א. מלחמת העצמאות הייתה מלחמה על הקמתה ועל קיומה של מדינת ישראל.
נמק טענה זו באמצעות שתי עובדות היסטוריות. (13 נקודות)

ב. מהו "הקו הירוק"? הסבר מניע אחד של מדינת ישראל ומניע אחד של מדינות ערב לחתום על הסכמי שביתת הנשק בסיום מלחמת העצמאות. (12 נקודות)

פרק רביעי — סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 17-19.

17. מקור — היהודים בארצות האסלאם

א. לפניך קטע ממכתב תשובה ששלח מנחם צאלח דניאל, ממנהיגי יהדות עירק, אל חיים ויצמן, מזכיר ההסתדרות הציונית, בשנת 1922.

בגדד, 8 ספטמבר 1922

אל: מזכיר ההסתדרות הציונית**לונדון****אדון יקר,**

יש לי העונג להודיעך על קבלת מכתבך מיום 20 ביולי 1922. אין צורך לומר, שאני מעריך מאוד ומעריך את האידיאל האציל שלכם והייתי שמח לו יכולתי לתרום להגשמתו.

- - אין ספק, אתם יודעים שבכל ארצות ערב התנועה הציונית נחשבת כאיום רציני על החיים הלאומיים הערניים. ואם אין התנגדות פעילה נגדה עד כה, הרי לפחות הרגשתו של כל ערבי היא, שהיא פוגעת בזכויותיו הלגיטימיות ושחובתו היא לגנות אותה ולהילחם בה כמיטב יכולתו. עירק הייתה תמיד, וכעת עוד יותר, מרכז פעיל של התרבות והפעילות הערביות, ודעת הקהל כאן התעוררה לגמרי ביחס לפלסטיין על ידי תעמולה פעילה. - - לגבי [הערבי] כל אהדה לתנועה הציונית אינה אלא בגידה בנושא הערבי.

מצד שני, היהודים בארץ הזאת [עירק] תופסים מעמד חשוב. הם מהווים שליש מאוכלוסיית הבירה ותופסים חלק גדול של סחר הארץ ומייצגים שיעור יותר גדול של משכילים מאשר המוסלמים. בבגדד, מעמדו של היהודי מהווה מאפיין בולט של העיר, ואף שעדיין לא למד לנצל לטובתו את מעמדו זה, הרי הוא נחשב בכל זאת, על ידי המוסלמים המתעורר, כאדם מוצלח מאוד, אשר הארץ מצפה ממנו לגמול לה בחזרה על טובותיה הפזרניות. - -

במצב העדין הזה, לא יכול היהודי להגן על צדקתו, אלא אם יוכיח נאמנות בלתי מעוררת לארצו ולהימנע היטב מכל מעשה שיכול להתפרש שלא כהלכה. הארץ הזאת מנסה כעת לבנות את עתידה, ומצפה מהיהודי ליטול חלק בולט בכך. המשימה עלולה להיות קשה מאוד ותדרוש מאמץ ניכר מצידו של כל תושב. כל כישלון מצידו של היהודי עלול להיות מכריע מאוד לגבי עתידו.

- - לאור הנסיבות הנ"ל לא אוכל שלא לראות בהקמת מועצה ציונית מוכרת בבגדד דבר מזיק, הפוגע ביחסים הטובים הקיימים בין יהודי עירק ועמיתיהם האזרחים.

בנאמנות,**מנחם צאלח דניאל**(ש' קולת [עורכת], **הקיום היהודי בתפוצות במאה העשרים**, מעלות, תשנ"ד, עמ' 248)

(שים לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

— על פי התיאור של **מחבר המכתב**, הצג את מצב היהודים בעירק בתקופה שבה נשלח המכתב.
 — הסבר כיצד באה לידי ביטוי בקטע אחת מן הסיבות שהובילו להידרדרות במצב היהודים בארצות האסלאם החל משנות הארבעים של המאה ה-20.

(13 נקודות)

ב. הסבר מהו לדעתך הגורם העיקרי שהוביל ליציאת היהודים מאחת מארצות האסלאם שלמדת עליה. נמק את דבריך באמצעות שתי עובדות היסטוריות. (12 נקודות)

18. קליטת העלייה בשנות החמישים והשישים

א. מה הייתה מדיניות "כור ההיתוך"?

הסבר כיצד השפיעה מדיניות זו על דרכי קליטת העלייה בשנים מן התחומים האלה: חינוך, תרבות, התיישבות ותעסוקה.

(15 נקודות)

ב. תאר את אירועי ואדי סאליב, והסבר את השפעתם על החברה הישראלית. (10 נקודות)

19. מלחמת ששת הימים (1967) / מלחמת יום הכיפורים (1973)

א. הסבר את הגורמים לפרוץ מלחמת ששת הימים או לפרוץ מלחמת יום הכיפורים, ותאר כיצד החלה המלחמה.

(12 נקודות)

ב. הצג את התוצאות המיידיות של המלחמה שכתבת עליה בסעיף א, והסבר כיצד השפיעו תוצאות אלה על החברה

בישראל ועל אחת ממדינות ערב. (13 נקודות)**בהצלחה!**